مامۆستا ناصری سوبحانی

نوێژ

حەقیقەت و حیکمەتەکانی

زنجیرەی بەرهەمەکانی مامۆستا ناصری سوبحانی

دەزگای بەرهەم بۆ بڵاوکردنەوەی بەرهەمەکانی سوبحانی
چاپی سێیەم ١٤٣٤ك - ٢٠١٣ز



حەقیقەت و حیکمەتەکانی





دەزگای بەرهەم

بۆبڵاوکردنەوەی بەرهەمەکانی سوبحانی

dazgaibarham@hotmail.com
www.facebook.com/DazgaiBarham



بابەت: نوێژ حەقیقەت و حیکمەتەکانی

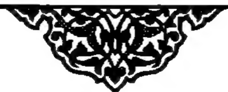
نووسینی: م. ناصری سوبحانی

چاپ و دیزاین: ناوەندی ڕاگەیاندنی ئارا

نۆبەی چاپ: سێیەم - ٢٠١٣

لەبەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان

ژمارە ٤٩٥ ی ساڵی ٢٠٠٦ ی پێ دراوە



پێشەکی چاپی سێیەم



ئەم نامیلکە کورت و پوخت و بەپیتـە، بەشـێکە لـە کتێبە پڕ بەرەکەتەکەی (بەندایەتی)، لە ساڵی ٢٠٠٧ دا چاپی یەکەمی کراو، لە ماوەی کەمتر لە ساڵێك چـاپی دووەمیشی کراو، نوسخەی لە ساڵی ٢٠٠٨ وە لـەبازاڕدا نەما.

ئێمە لـە دەزگـای بەرهـەم لەبـەر ئـەوەی بـەردەوام کتێبـــی (بەندایـــەتی)مان چـــاپ دەکـــردەوە، ئـــەم نامیلکەیەمان بەپێویست نەبینی، بەڵام دواتر دەرکەوت لاوان –بە تایبەتی قوتابییە بـە ئیمـان و دڵگەرمـەکانی زانکـۆ و پـــەیمانگاو ئامادەییـــەکان– بـــەردەوام داوای دەکـەن، بۆیـە ئـەم چـاپی سێیەمەیشـمان خسـتەوە بەردەستی تامەزرۆیانی نوێژ.

خوێنەرانی خۆشەویسـت! ئـەم نامیلکەیـە تۆشـەی گیان و، ڕێنیشاندەری چوونە حزووری خوایە. تەنها بۆ

لاوان یان ئەو کەسانە نییە تازە فێری نوێژ دەبن، نەخێر، بۆ هەموومانە، هەموو ئەوانەی بەڵێنی بەندایەتیمان بە خودا داوە.

مامۆستا ناصر لەم نامیلکەیەدا فێرمان دەکات چۆن پێشوازی لە نوێژەکانمان بکەین، کە دەستیشمان کرد بە نوێژ چۆن دەست پێ بکەین و، چۆن تێی بگەین. کەواتە وانەو بیرخەرەوەیەکی چاکە بۆ هەموومان.

بەهیوای گەیاندنی بە هەموو خۆشەویستان

دەزگای بەرهەم

زستانی ٢٠١٣



پێشەکی چاپی یەکەم و دووەمی
دەزگای بەرهەم



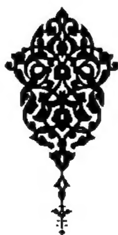
نوێـژ یەکـەم پایـەی سـەرەکی ئیسـلامە، پێناسـی ڕاسـتێتی موسـوڵمان بـوونی مرۆڤـە، ڕێگـا و هۆکـاری پەیوەنـدی بەسـتنی ڕۆژانـەی نێـوان عەبـد و پـەروەردگارە، هـەل و فرسـەتی لـەخوا پاڕانـەوەو گەیاندنی داواکارییە گرنگەکانی مرۆڤە بەخوای خـاوەن و بـە دەسـەڵات، هـەروەها وێسـتگەی نوێکردنـەوەی دروشمـی بەندایـەتی و (دوپاتکردنـەوەی پەرسـتش) و (پشت بەخوا بەستن)ە..

مامۆسـتا ناصـری سـوبحانی یەکێکـە لـەو زانـا بلیمەتانەی لە ژیانی ڕۆژانەی خۆیدا ئـەم واتایانـەی لـە نوێژەکانیـدا بەرجەسـتەکردبوو، بۆیـە لـە نووسـین و وانەکانیشیدا سەرکەوتووانە دەیتوانی قسە لەسەر نوێژ بکـات و، لـە کـەنار (حوکمەکان)یـدا، زۆر بـەجوانی (حیکمەتەکان)یشی باس بکـات.. ئـەم ناملکەیـەی لـە

بەردەستی خوێنەری بەڕێزدایە بەشێکی سەرەکییە لە کتێبە ناوازەکەی (بەندایەتی)-لەسەر داوای هەندێ لە لاوانی دڵسۆز- بەجیا لەشێوەی ئەم نامیلکەیەدا دەیخەینە بەردەستی تامەزرۆیانی خواناسی، تا بەزێوەری وتەو واتا جوانەکانی پرۆسەی نوێژو چوونە میحرابی بەندایەتی، خۆیان بخەملێنن و، پەیمانی بەندایەتی ڕاستەقینە -کە ڕێگای سەربەرزیی ڕاستەقینەیە- لەگەڵ خوای خۆیان نوێ بکەنەوە.. بەهیوای ئەوەی دڵ و مێشکیان هاوەڵی خوێندنەوە بێ و، وەك ناوازەترین دیاری بیدەنە دەستە هاوەڵانیشیان.

دەزگای بەرهەم

پایزی ٢٠٠٧



پوختەیەك دەربارەی
حەقیقەتی نوێژ و حیکمەتەکانی



گەورەترین کردەوەیەك ئینسانی موسوڵمان دەبێ ئەنجامی بدا (نوێژ)ە. عیبادەتو بەندەیی مانای ئەوەیە ئینسان لە ژیانیدا بۆ ئەوەی بەرەو پێگەیشتن بڕوا، بۆ ئەوەی ئیسلاحی خۆی بکا، دەبێ بەپێی فەرمانی خوا لە نیعمەتو ئیمکاناتێ بۆی ئامادە کردووە ئیستیفادە بکا..

ئینسانیش کاتێ کە خۆی ناسیو زانی مەخلوقێکە ئامادەیی هەیە بۆ ئەوەی ئیسلاح ببێو بچێ بەرەو تەواوبوون. هەروەها زانیشی کە ئاسمانەکانو زەویو ئەوەی تیایاندایە هەمووی نیعمەتو ئیمکاناتن، لەبەردەستیا دانراون، بۆ ئەوەی کەڵکیان لێ وەرگرێ بۆ ئەو کارە، واتە: خوا ئەناسێ بەوە کە (رحمن و رحیم)ە، میهرەبانە، هەمیشەش رەحم ئەکا بە

بەندەکانی خۆی، ئەوەی کە پێویستیانە بۆیان ئامادە ئەکا، ئەوەی کۆسپ و گرفتیشە لەسەر رێیان لای ئەبا.. دیارە بێهودە ئەم کارە ناکا، ئەوە کە ئینسانی دروست کردووە، بۆ ئەوەی بەرەو کەمالّ بڕوا، ئەو ئیمکاناتەشی لەبەردەستیا قەرارداوە، تەنها هەر ئەوە نیە، حەتمەن رۆژێکیشی داناوە بۆ ئەوەی لە ئینسان پرسیار بکا: کەچی کردووەو چی نەکردووە؟

کەوابوو خوای گەورە خاوەنی دوارۆژیشە، خاوەنی رۆژێکە ئینسان جەزای کردەوەی خۆی وەرئەگرێتەوە. کاتێك خوا ئاوا ناسرا کە (رحمن) و (رحیم) و (مالك یوم الدین)ە، ئیتر دەروونی ئینسان –ئەو ئینسانەی ئاوا ئەیناسێ– پڕ ئەبێ لە (ئومێد)و لە (ترس) بەرامبەر خوای گەورە . ئەوەش هەلّی ئەنێ بۆ ئەوەی پەیمانی بەندەیی لەگەلّ خوا ببەستێ، بۆیە ئیتر روو دەکاتە خوای خۆی و دەلّێ: ﴿ إِيَّاكَ نَعْبُدُ ﴾ .. دیارە لەبەر ئەوەی کە ناتوانێ یەك هەنگاو بەبێ کۆمەکی ئەو هەلّگرێ، داوای کۆمەکیشی لێ ئەکا، پەنای پێ ئەباو هاواری لێ ئەکا، کە بێت بە هاواریەوەو کۆمەکی بکا،

بۆ ئەوەی بتوانێ عیبادەتو بەندەیی بکا، بۆیە پاش ئەوە دەڵێ: ﴿ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴾.

جا لەبەرئەوەی ئینسان سەری لێ نەشێوێ لە هاوار کردنو داوای کۆمەك کردنا، لەبەرئەوەی هەرکەس بە مەیلی خۆی ڕێگایەك بۆ خۆی هەڵئەبژێرێ، یەکێ بە هەڵسانەوە، یەکێ بە دانیشتن، یەکێ بە ڕاکردن، یەکێ بە خولان بەدەوری خۆیا، یەکێ بە مات بوون، یەکێ بە قاڵ کردن، هەرکەس بە جۆرێ دەست ئەکا بە هاوارکردنو داوای کۆمەك کردن، بۆ ئەوەی ئەوە روونەدا، خوا خۆی بەڕەحمەتی خۆی، باشترین چەشنی دوعاو پاڕانەوەو هاوارکردنی بۆ ئینسان دیاری کردووە، ڕۆشنی کردۆتەوە کە چ جۆرە هاوارکردنو دوعاکردنو پاڕانەوەیەك لە گشت جۆرەکانی تر باشترە، واجبی کردووە لەسەر ئینسان کە ئاوا بپاڕێتەوە، ئەو پاڕانەوەیەش کە لە هەرچی دوعاو پاڕانەوەی ترە باشترە، نوێژە.

نوێـژ عەرەبیەکـەی (صـلاة)ە . (صـلاة) بـە واتـای دوعاو پاڕانەوەیە، داوای شتی باشکردن، لە خواکۆمەك خواستن، بۆ ئەوەی کۆسپو گرفت لەسەر ڕێ لاببا.

کاتـێ ئینسـان بڕیـار ئـەدا رێگـای بەنـدەیی خـوا، رێگای ئیمانو عەمەلی صالح، بگرێتە بەر، چارەی نیـە غەیری ئەوەی لە خوا داوای کۆمەك بکا، جا خوا خـۆی فەرموویەتی بەو جـۆرە داوای کۆمـەکم لێ بکـەن (نوێـژ بکەن).

جـا لەبـەر ئـەوەی بەنـدەییو عیبـادەت بـە دوعـاو پاڕانەوەیە، لەبەرئەوە یەکەم کردەوەیەك کە ئینسـانی (مؤمن) ئەبێ ئەنجامی بـدا نوێـژە.. بۆیـە هەمیشـە لـە هەموو کتێبەکانی خوای گـەورەدا، لـە زەمـانی هـەموو پێغەمبەرەکانی خـوادا (علـیهم صـلوات الله وبرکاتـە)، نوێژ فەرزو واجب بووە لەسەر موئمینەکان .

ئیتر لەهەر زەمانێکا چۆن بووە؟ ئەوە گـرنگ نیـە، بەڵام ئەوەندە یەقینە قورئان باسی ئەکا کە لە هـەموو دەورو زەمانێکـا نوێـژ هـەبووە، هـەر بـەو بۆنەیشـەوە لەسەرەتای ئەو زەمانەوە کە قورئان هاتە خوارەوە –

هەر لە (مەککە)دا – دەستوری نوێژکردنیش هاتە خوارەوەو فەرزکرا لەسەر پێغەمبەری خواو لەسەر موئمینەکان کە نوێژ بکەن

ئەڵبەتە نەبەو شێوەیە کە ئێستا هەیە، ئەمە دواتر وای لێ هاتووە بەڵام لە پێشا دوعاو پاڕانەوەو نوێژ بە چەند چەشن‌و شێوەیەك هەبووە، هەر لە سەرەتای دەعوەت‌و بانگ کردن بۆ رێگەی خواوە، پێغەمبەری خوا خەریکی نوێژو دوعاو پاڕانەوە بووە..

شتێکی زۆر روونە نوێژ –کە دوعایە– لازمەو پێویستە بەر لە هەر کردەوەو کارێکی تر ئەنجام بدرێ بەبێ نوێژ ئینسان ناتوانێ رێگای بەندەیی خوا بگرێ

لەبەر ئەوە پێویستە لەسەر موسوڵمان دوای ئەوەی ئیمان‌و باوەڕی دروست بوو –وەك باس کرا– دوای ئەوە کە ئەیەوێ دەست بکات بە ئەنجام دانی کردەوە چاکەکان، پێویستە لەسەری پێش لە هەموو شت بزانێ نوێژ چییە؟ پاشان نوێژ بکا، هەر لە ئێستایشەوە بڵێین کە نوێژێك نوێژە ئینسان لێی حاڵی

بۆو بزانێ چی ئەکا؟ چی دەڵێ؟ بەبێ لێحاڵی بوون‌و بەبێ دەرککردنی مانای نوێژ، کەڵکی وای لێ ناباو ئیستیفادەی وای لێ ناکا، بەداخەوە ئەو کردەوە گەورەیە، ئەو شتە گرنگە، زۆربەی موسوڵمانان بەبێ ئەوەی فەهمی ماناکەی بکەن، بەبێ ئەوەی بزانن چیە؟ ئەنجامی ئەدەن. بۆیە زۆر ئیستیفادەی نەبووەو نیەتی ..کەسی وا هەیە هەشتا ساڵە نوێژ ئەکا بەڵام ئەخلاق‌و خوو رەوشتە نالەبارەکانی هەر ماون، هەر بەوەشەوە ئەمرێ .. کە ئەگەر نوێژی بە دەرك‌و فەهمەوە بکردایە، بیزانیایە چی ئەکا، حەتمەن ئاوا نە ئەبوو.. خوا ئەفەرموێ:

﴿إِنَّ الصَّلاةَ تَنْهى عَنِ الفَحْشاءِ وَالمُنْكَرِ﴾ واتە: بە دڵنیایی نوێژ ئینسان مەنع ئەکاو ئەیگێڕێتەوە لەهەرشتێ کە ناپەسەندەو مونکەرو رەدکراوەیە.

دەی کەسانێ کە زۆر زۆر نوێژ ئەکەن‌و دوای ئەوەیش هەر کردەوەی ناپەسەند ئەنجام ئەدەن، دیارە ئەوە نوێژەکەیان نوێژ نەبووە . پێویستە لەسەر هەر موسوڵمانێ کە ئەتوانێ ئەم راستییە رۆشن

کاتەوە بۆ خەڵکی، مانای نوێژیان پێبگەیەنێ، بۆیان باس بکا.

باس بکا کە (قیام)و وەستان لە حزوری خوادا بۆچییە؟ (رکوع)و چەمینەوە بۆچییە؟ (سجود)و کڕنووش بردن بۆچییە؟ (دانیشتن) لە تەشەهوددا بۆچییە؟ سورەتی فاتیحە بۆ ئەخوێنرێ؟ مانای چییە؟ (تحیات) بۆ ئەخوێنرێتو مانای چییە؟ هەروەها هەر شتێکی تر کە لە نوێژدا ئەنجام ئەدرێ، چییەو بۆچییە؟ فەرزە لەسەر هەر موسوڵمانێکیش پێش لەهەر شتێکی تر هەوڵ بدا بۆ ئەوەی مانای نوێژ فێر ببێو، بزانێ نوێژ چیە؟ بە زانینەوە نوێژ ئەنجام بدا.. **ئەوانەش کە منداڵیان هەیەو ئەیانەوێ منداڵەکانیان فێری نوێژ بن، با ئەوە بزانن کە واجبە لەسەریان لە پێشا نوێژەکەیان پێ فێر بکەن، مانای نوێژەکە، حەقیقەتی نوێژەکە. جا ئەو کاتە پێیان بڵێن نوێژ بکەن، ئەگەر بە دوو ساڵیش فێری مانای نوێژەکە** بووە با بکەوێتە دواوە ئەوسا نوێژ بکا..

خـوا ئەفـەرموێ: لـەکاتێکا حەواسـتان جـەم نیـەو هۆشتان بە خۆتانەوە نیە، نازانن ئەگەر نوێژ بکەن چی ئەڵێن، حەقتان نیە نزیکی نوێژ بکەونەوە:

﴿لاَ تَقْرَبُواْ الصَّلاَةَ وَأَنـتُمْ سُكَارَى حَتَّـىَ تَعْلَمُـواْ مَـا تَقُولُـونَ﴾. عالمـەکان لـە تەفسـیرەکانیاندا باسـیان کردووە: ئەمە بۆ ئەوەیە هەرکەسێك لە حاڵـەتێکا بـێ کە هۆشی بەلای نوێژەکـەوەو بـەلای ئـەو شـتانەوە لـە نوێژەکـەیا ئـەیانکا و ئـەیانڵێ، نـەبێ، ئیجـازەی نیـە نزیکی نوێژ بکەوێتەوە .. چ کەسێ کە مەستی شـەراب بێ، چ کەسێکی تر کە حەواسـی جـەم نـەبێ، هۆشـی لەسـەرخۆی نـەبێ .. هەرچـۆنێك بـێ تـەنها لـەکاتێکا جائیزەو دروستە ئینسان نزیکی نوێـژ بکەوێتـەوە، کـە هۆشـی بەخۆیـەوە بـێ، بزانـێ چـی ئـەکاو چـی ئـەڵێ. دیـارە کەسـێ مانـای نوێژەکـە نـەزانێ لـە مەسـتیش خراپترە ..

حاڵی ئینسان و حەقیقەتی نوێژ:

جا با باس لەوە بکەین کە حەقیقەتی ئەوشتانەی لە نوێژدا ئەنجام ئەدرێن چین و چۆنن؟ ئینسان ئەبێ بە چ حاڵێکەوە خەریکی نوێژکردن بێ ؟

ئەوە بەرەبەیانە، فەجر بووە، نوێژی بەیانی هاتۆتە پێشەوە، قەرارە ئینسان بەوەی زانیبێت کە ڕۆژ دەستی پێ کردووەو، لەخەو خەبەری بوویێتەوە.. کە لەخەو خەبەری بوەوە ئەبێ بیری ئەوە بکاتەوە ئەوا ڕۆژێکی تر دەستی پێ کرد، ئەم ئینسانە کە بەندەی خوایە دەبێ ئەمڕۆیش وەك ڕۆژانی تر بەندەیی بۆ خوا بکا، یا ئەگەر یەکەم ڕۆژی بەندەیی‌یە دەبێ دەستی پێ بکاو خەریکی عیبادەتو ئیتاعەتو فەمانبەرداریی خوا بێ.. ئا ئەوە یەکەم شتێکە کە دەبێ بە دڵی ئینسانا بێت، کاتێك کە خەبەری دەبێتەوە و لەخەو هەڵدەستێ.

دیارە ئەم بەندەیی‌و ئیتاعەتە بەبێ پاڕانەوەو دوعا ناکرێ، بۆیە دەبێ بە شوێن ئەوەدا زوو لە بیری ئەوەدا بێ کە بڕوا لە خوا بپاڕێتەوە، دوعا بکات، نوێژ

بکـات، کـە خـوا کۆمـەکی بکـات بـۆ ئـەوەی بتوانـێ بەندەیی بکات..

جا هەڵئەسـێو ئـەڕوا.. بـەڵام نـەك هـەروا بەشـل و شێواوی، بەبێ ئامادەنەکردنی دیمەنی دەرەوەی، یـان ئامـادەیی دەرونیـی. نـەخێر، ئـەبێ بـڕوا ئەگـەر پیسـییەکی پێوەیـە لای ببـا، خـۆی پـاك بکاتـەوەو لیباسـی جـوان بکاتـە بـەری. جێیـەك کـە قـەرارە بەسەریەوە نوێژ بکا پاكو تـەمیز بـێ، هـەروەها چۆن ئینسان ئەڕواتە مەجلیسێك، نایـەوێت لـەو مەجلیسـەدا ناموحتـەرەم بێـتو خـەڵك بەچـاوی سـووك تەماشـای بکەن، دەستێك ئـەهێنێ بەسـەروو رووی خۆیـاو دەمو چاوی ئەشواو، خۆی پاکوخاوێن ئەکا..

بـۆ نوێـژیش ئـەبێ بـڕوا دەمو چـاوی بشـوا، دەسـتەکانی تـا ئەنیشـکی بشـوا، دەسـتێ بکێشـێ بەسەریا، سەری ئەگەر تۆزو شتی پێوەیە بـەو دەست بەسەرا کێشانە پاکی بکاتـەوە.. پێیـەکانی تـا قـاپکی بشـوا، دوای ئـەوە بـڕوا ڕوو بکاتـە ئـەو ماڵـەی خـوای گەورە لە زەویدا قەرارو دەستوری داوە کە بینـا بکـرێ

بـۆی، ئـەوە وەك پایتـەختی خـوای گەورەیـە لەسـەر زەوی، چـونکە خـوا حـاکمو فـەرمانڕەوای ئینسـانە، ئـەوەش پایتەختەکەیـە، جـا ئەگـەر ئینسـان ناتوانـێ لەگەڵ خوای خۆیدا رووبـەروو ببـێ –چونکە نایبینـێو ئەو وەك حاکمێك لە حاکمـانی بەشـەری نییـە –بـا روو بکاتە ئەو ماڵـە– روو بکاتـە ئـەو پایتەختـە، هـەر وەك چـۆن ئەوانـەی وا بەنـدەی حاکمـەکانن روو ئەکەنـە پایتەختەکانیانو ئەیانکەنە قیبلەی دڵی خۆیان .. (بلا تشبیە، ولله المثل الأعلی).

با ئینسانێ کە بەندەی خوایە روو بکاتە پایتـەختی خوای گەورە –کە کەعبەیـەو وا لـە مەککـەدا– روو بـە ئەوێ بوەستێ. جا هەرکات کاتی نوێژ هاتـە پێشـەوەو خۆی ئامادە کرد، بە دەستو دەمو چاو شـۆردنەکەی –بە دەست نوێژ گرتنی– و پاش کردنە بەری پۆشاکی جوان و پاك و، پاکبوونی لاشـەو جل و بـەرگ و جێـی نوێژەکەی، ئەوجا رووی ئەکاتە کەعبەو ماڵەکەی خـوا، بەو جۆرە هەم رووی دەرەوەیو هەم ناوەوەی ئامـادە دەبێ بۆ ئەوەی دەست بکات بە نوێژ کردن.

ماناى حەقيقى (الله أكبر)



دياره گومڕاييو ئينحرافى زۆرێك لـه خـەڵك ئەوەيـە كە غەيرى خواپان كردووه به فەرمانڕەواو فەريادڕەسى خۆيـان، ئـەوەش كـه ئـەبێ بـە كۆسـپ لەسـەر رێـى ئينساناو ناهێڵى بەندەيى موخلّيسانەى خـوا بكـا، ئـەو فەرمانڕەواو دەسەلاتداره زاڵمانەن. هـەروەها ئەوانـەى وا سـەر لـە خـەڵك ئەشـێوێنن، خۆيـان ئەكـەن بـە واسيتەو وەسيله له بەينى خەڵكو خوادا، جا بـۆ ئـەوه كه ئينسان له دەست ئەوانه رزگارى ببێ، ئەبێ بەيادى خواوه دەست پێ بكـا، بـە سـكالاّو دوعـاو نوێـژكردن. چۆن؟

سـەرەتا بـيرى ئـەوه بكاتـەوه ئـەم خەڵكـەى وا سەريان لێ شێواوه ئەچن بەنـدەيى بـۆ ئـەو تـاغوت و حاكمه زاڵمانه ئەكەن، ئەوانەى سەريان لێ شێواندوون، ئەمانه كردوويانن بـه فريادڕەسـى خۆيـان، لەوانـەى وا درۆزنن و بەناحەق خۆيان ئەكەن به واسيته لـه بـەينى

خەڵكو خوادا. بیری ئەوە بكاتەوە خەڵكی وا ئەزانن ئەمانە دەسەڵات و گەورەیییەكیان هەیە بۆیە كەوتوونەتە شوێنیان.

دەی ئەمیش كە رووی كردە خوا بیری ئەوە ئەكاتەوە كە خوا گەورەترە لەوانە، گەورەترە لە هەرچی حاكمو دەسەڵاتدارە، گەورەترە لە هەركەسێك خەڵكی وا ئەزانن دەسەڵاتێكی هەیە -بە فەرزی ئەوەیش كەسێكی تر غەیری خوا دەسەڵاتی ببێ- خۆ خوا دەسەڵاتدارترو گەورەترە، بیری ئەمە ئەكاتەوە، ئیتر ئەوان لە بەرچاوی ئەكەون، لە بەرچاوی ون ئەبنو هەر خوایە كە حازرەو رووی دڵی هەر لەو ئەبێ، هەموو شتێكی جێ هێشتووەو رووی كردۆتە خوا. جا ئیتر ئامادەیە بۆ ئەوەی نوێژ بكاو بپاڕێتەوە، وەك ئەفەرموێ: ﴿وَذَكَرَاسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى﴾ ئەم ئایەتە بەیانی خۆشبەختی كەسێ ئەكا دوای ئەوە كە حەرەكەتی كردووە بەرەو كەماڵو عەزمی گرتووە رێگای بەندەیی خوا بگرێ ئیمانی هێناوە، پاش ئەوە یادی خوا ئەكا، جا دەست دەكات بە دوعا كردنو پاڕانەوەو نوێژ

کردن، سەرەتا ئەڵێ: (الله أکبر)، بیری ئەوە ئەکاتەوە ئەبێ نوێژێك بکا (نوێژی فەرزی ئەو بەیانی‌یە وەك نموونە). ئەڵێ: (الله أکبر) خوا گەورەترە، ئەگەر حاکمێك، دەسەڵاتدارێك گەورە بێ، هەرچی بێت، خۆ خوا گەورەترە. کەوابوو هەر حاکمو دەسەڵاتدارێکی تر ئەبێ ون ببێتو لە دڵ دەرکرێ، چونکە وەختێ خوا گەورەترە ئەبێ ئینسان هەر رووی دڵی لەو بێت.

دوای ئەوە کە وتی: (الله أکبر) خوا گەورەترە، ئینجا دەست ئەکا بە دوعاو سکاڵا.. دیارە بۆ ئەوەی بەشێوەی باشتر دوعاو سکاڵا بکا، خوا خۆی چەند کەلیمەیەکی داناوە تا ئینسان بەوانە دوعا بکا، کە بریتی‌یە لەو سورەی (فاتیحە)یەی مەشهورەو هەموو کەس خەبەری لێی هەیە، لە: ﴿بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحيم﴾ تا ئەکاتە ﴿غَيْرِ المَغْضوبِ عَلَيْهِمْ وَلا الضّالّين﴾. ئا ئەوە گەورەترین دوعایەکە خۆی لە قورئانا ناردوویەتی بۆ ئەوەی بەندەکانی بەوە دوعا بکەنو بپاڕێنەوە و سکاڵا بکەن .. لەوەش گەورەترو باشتر ئینسان ناتوانێ دوعا بکا..

کورتەیەك لە مانای
سورەتی ﴿الفَاتِحَة﴾

جا لەبەر ئەوەی بە قورئان خوێندن دەست پێ ئەکا، پێش لەوە ئەبێ نوێژخوێن پەنا بە خوا ببا لەدەست هەر شەیتانو هەر کۆسپێك، تا بتوانێ بە جوانی سکاڵاو دوعاکەی بکا. کەسانێك کە خوێندەوارن شتی تر هەیە کە پێش لە ﴿أعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشّيطانِ الرَجيم﴾ بیڵێن، کە سوننەتەو ئەگەر کەسێك ئەوەش نەڵێت قەیناکا، بەڵام ئەوە واجبە کە لە دڵەوە رووی کردبێتە خوا، هەروەك کەسێك ئەڕوا بۆ سەفەرێك ئیتر هەر بیری وا بەلای سەفەرەکەوە و، لەهەموو شتێکی تر —لە ماڵو لە مناڵو لە هەموو کەس— غافڵە، چونکە ئەڕوا بۆ سەفەر، نوێژخوێنیش ئەبێ ئاوا رووی هەر لە خوا بێ، لە هەموشتێکی تر روو وەرئەگێڕێ. جا دەست پێ ئەکاو ئەڵێ: ﴿أعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشّيطانِ الرَجيم﴾ واتە: پەنا ئەبەم بە (الله) لە شەیتانێك کە لە

ڕەحمەتی خوا دەرکراوەو دوورخراوەتەوە. جا لێرەدا مەبەست تەنها شەیتانە گەورەکە -واتە (إبلیس)- نیە. بەڵکو هەر مەخلوقێك موزاحیمی ئینسان بێ، نەهێڵێ ئینسان بەندەیی خوا بکا، نەهێڵێ ئینسان بە جوانی دوعاو سکاڵاو نوێژ بکا، ئەوە شەیتانەو دوورە لە ڕەحمەتی خوا. جا کاتێ ئینسان پەنا ئەبا بە خوا ئیتر نەجاتی ئەبێ لە دەست ئەوانە..

جا یەکە یەکە ئەم کەلیمانە ئەوترێن، ئەبێ لە ماناکەیان وردبینەوە، هەرکەسێ کە نوێژ ئەکاو هەر کەلیمەیەك لەمانە ئەڵێ ئەبێ مەعناکەی بێت بە دڵیا.. ﴿أعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيطانِ الرَّجيم﴾ پەنا ئەبەم بە (الله) لە شەیتانێ کە لە ڕەحمەتی خوا دوور خراوەتەوە.

کاتێك ئەمەی وت مەعناکەی بێت بە دڵیا، جا ئەگەر نەیتوانی لەگەڵ وتنی کەلیمەکە مەعناکەی بێ بە دڵیا، دوای ئەوە تۆزێ بوێستێو بیر لە مەعناکەی بکاتەوە. دوای ئەوە ئەڵێ :

﴿بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحيم﴾ بۆ ئەویش تۆزێ ئەوەستێ، مەعناکەی دێت بە دڵیا، جا ئەڕوات بۆ

کەلیمـەی دوایـی .. هـەروەها تـا ئەوەنـدەی مـەعنای کەلیمەکان لـە دڵیـدا جێگیر ئـەبێ .. دوای ئـەوە ئـیتر ئەتوانێ هەرلەو کاتەدا کـە کەلیمەکـە دێـت بـە زمانیـا، مەعناکەیش بێت بە دڵیا.

بۆ کەسێکیش کە ئیمامەت بکات، باشتر ئەوەیە لـە جێی ئەوە (أعوذ بالله) بڵێ (نعـوذ بـالله) بڵێـت، واتـە: هەموومان پەنا ئەبەین بە (الله) لە شەیتانی رەجم کراو و دوورخراوە لە رەحمەتی خوا..

دوای ئـەوە دەسـت ئـەکا بـە خوێنـدنی سـورەی فاتیحـە. دیـارە ئینسـان هـەرکارێك ئـەکا ئـەبێ بـە کۆمـەکی خـوا بیکـا، خوێنـدنی سـورەی فاتیحـەیش کارێکە، ئەبێ ئینسان بە کۆمەکی خوا بیکـا، مەعلومـە ئینسان نە سوودێکی دەست ئەکـەوێ، نـە لـە زەرەرو زیانێ نەجاتی ئەبێ، ئەگەر خوا کۆمەکی نەکات..

جـا کـە ئەیـەوێ لێـرەدا سـوودو نـەفعێکی دەسـت کەوێ و، لە زەرەرو زیان دوورکەوێتەوە، ئـەبێ لـە خـوا داوای کۆمەك بکا، بۆیە ئەبێ لە سەرەتاوە بڵێ: بِسْمِ

اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحيم: بەناوی (الله)، میهرەبانی بە ڕەحم، دەست ئەکەم بە خوێندنی ئەم سورەتە..

پێشتر وتمان: (رحمان) واتە ئەوەی خوا هەموو زاتی رەحمەتو میهرەبانیە. (رحیم)یش واتە: هەمیشە خەریکی رەحم کردن و سوودگەیاندنە بە خەڵكو، زەرەرو زیان لەسەر رێگایان لا دەبا.

جا کە ئەڵێ ﴿بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحيم﴾ یادی ئەو خوایە ئەکاتەوە کە هەرچی رەحمەتە لە لای ئەو هەیە. هەر ئەوە سوود ئەگەیەنێ، هەر ئەوە زەرەر و زیان لا ئەبا .. جا کە ئەوەی وت، ئیتر ئومێد پەیدا ئەکا بەوەی لە خوێندنەوەی سورەتەکەدا و لە دوعاکردنەکەیدا سوودی دەست کەوێ و لە زەرەرو زیان رزگاری ببێ، سوودیش ئەوەیە کە بگات بە خۆشبەختی، زەرەر و، زیانیش ئەوەیە کە تووشی غەزەبی خوا ببێو بەرەو گومڕایی بڕوا.

﴿الحَمْدُ للهِ رَبِّ العالَمين﴾ واتە: ستایش و قەدردانی بۆ خوایەك کە خاوەنی خەڵکە (خاوەنی هەموو جیهانییانە). بۆ ئەوەی مانای (ستایشو

قەدردانی) ڕۆشن بێ ئەبێ ئینسان بەوە بزانێ کە هەر خوا ئەتوانێ سوود بگەیەنێو هەرئەویش زەرەرو زیان لا ئەبا، تەنها ئەو بەو زاتە بزانێ کە دەسەلاتی هەیەو سەرەنجامی ئینسان لە دەستیایەتی، هەر ئومێدی بەو ببێت، هەر ترسی لەو ببێت، هەر فەرمانبەرداریی بۆ ئەو بکا، هەر داوای کۆمەك لەو بکا، ئا ئەمانە هەمووی بەیەکەوە ئەبنە ستایشو قەدردانی. دیارە هەندێکی بە دڵە، هەندێکی بە زمانە، هەندێکیشی بە ئەعزای بەدەنە، بەکردەوەیە، کە هەموو ژیانی ئینسان ئەگرێتەوە. ستایشو قەدردانیی بۆ (الله) لەبەرئەوەی کە خاوەنە، لەبەر ئەوەی ئەو شتانە لە دەستیایەتی ئەبێ قەدردانی لێ بکرێو، ئێمەش ئاوا بیناسین، ئاوا بکەین کە لێی داوا کردووین. جا پاشان خوای گەورە خۆی ئا ئەمە ڕۆشنتر ئەکاتەوەو ئەفەرموێ:

﴿الرَّحْمنِ الرَّحيم﴾ واتە: میهرەبانی بە ڕەحم. ئەوەی هەموو زاتی ڕەحمەتە، هەر قازانجو سوودێك تەنها بەدەس ئەوەو ئەو ئەیگەیەنێ، هەر زیانو زەرەرێك لە دەس ئەودایەو، ئەوە کە لای ئەبا.

﴿مالِكِ يَوْمِ الدِّين﴾ واتە: داراو خاوەنی رۆژی جەزایە. دوای ئەوە کە هەرچی سوودە ئەیگەیەنێ و هەرچی زیانە لای ئەبا، دیارە رۆژێکیشی داناوە بۆ ئەوەی ئینسان زیندوو بکاتەوەو لێی بپرسێ و موحاکەمەو موحاسەبەی بکا، چۆن بووە، بەپێی ئەوە جەزای بداتەوە . ئەگەر ئیمان و عەمەلی صالحی بووە، جەزای خێر، ئەگەر کوفروکردەوەی ناپەسەندیشی بووە، جەزای شەڕی بداتەوە.

﴿مالِكِ يَوْمِ الدِّين﴾ واتە: خاوەنی رۆژی جەزا و پاداشت. کاتێ کە گەیشتە ئێرەو دڵی پڕ بوو لە ئومێدو لە ترس، جا روو ئەکاتە خوا. ئەوەشمان لەبیر نەچێ کە ئەبێ کاتێك ئینسان ئەم سورەتە ئەخوێنێتەوە ئیحساسی ئەوە بکات کە بەندە موخلیسەکانی تریش وان لەگەڵی، هەروەك ئەوە کە لە جەماعەتێکدا، لەگەڵ چەن نەفەری تردا ئەزانێ کە ژمارەیەك وان لە دەوری و، پێکەوە خەریکی دوعاو سکاڵان و، دەستە جەمعی خەریکن دوعا ئەکەن، هەروا ئەگەر خۆیشی تەنها بوو هەر لەبیری نەچێ کە بەندەی

سالّحی تریش هەن، ئەوانیش هەر خەریکی دوعاو پاڕانەوەن، وا هەست بکا کە وا لەگەڵ ئەوان. بۆیە لێرەیشا بەم چەشنە دوعاکە هاتووە کە ئێستا دەرئەکەوێ بۆمان، ئینسان خۆی تەنها نیە، لەگەل جەماعەتی بڕواداراندایە کە خەریکە سکالاّ ئەکاو ئەپاڕێتەوە.

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ واتە: تەنها بۆ تۆ بەندەیی‌و فەرمانبەرداریی بێ غەل‌وغەش ئەکەین، تەنها لە تۆش داوای کۆمەك ئەکەین. ئەوە کورتەی مانای دووکەلیمەی (عبادة) و(إستعانة)یە کە پێشتر بە باشی روون کرانەوە.

جا دوای ئەم شتانە کە بۆی رۆشن بوەوە ئەمە رێگای راستە، لەگەڵ ئەو بەندە موخلیسانەی تر، روو ئەکاتە خوای گەورە و، بەیەکەوە هاوار ئەکەن لە خوا کە هیدایەتیان بداو رێنومابیان بکا، بۆ ئەوەی بکەونە سەر رێگە راستەکە، یان ئەگەر وان لەسەری هیدایەتیان بدا بۆ ئەوەی هەنگاوەکانی تریشیان لەوەو دواتر هەر لەسەر رێگای راست بێ‌و لێی لا نەدەن .

﴿إِهْدِنا الصِّراطَ المُسْتَقيم﴾ واته: ڕێنماییمان بكه بۆ ڕێگه ڕاستەكه. ئەو ڕێگەیەی ئینسان ڕەحەت پیایدا ئەچێ. چونكه خوا ئینسانی ئامادە كردووە بۆ چوون بەو ڕێگەیەدا، ڕێگەكەش سازگارو موافیقە لەگەڵ ئینسانا، (مستقیم)ە، ئینسان ئەگەیەنێ بە مەبەست، (دواتر باسی ئەكەین كە مەبەستەكە چییە؟).

﴿صِراطَ الّذينَ أنْعَمْتَ عَلَيْهِم﴾ واته: ڕێگای ئەوانەی خۆش بەختت كردن، نیعمەتی خۆتت ڕژان بە سەریاندا. لە ئایەتی تردا بەیان كراوە كە ئەوانە (پێغەمبەرانی خوا) و (ڕاستگۆكانن)، یانی ئەوانەی هەموو گیانیان (صدق) و ڕاستی بووە، بەڕاستی بەندەی خوا بوون، درۆ لە كاریانا نەبووە، هەروەها (شەهیدەكان) یانی ئەوانەی هەموو ژیانیان شایەتی بووە بۆ ئەوەی هەر بەرنامەی خوا ڕاستە. هەروەها (صاڵحەكان)، ئەوانەی ئەگەر چی لە دەرەجەی خوارترەوە بوون، بەڵام لە ڕێی ئیمانو عەمەلی صاڵحا بوون، ئەگەر جارجاریش تووشی گوناهێك بووبن گەڕاونەتەوەو پەشیمان بوونەتەوە .. ئەمانە خوای

گەورە لە دونیا و ئاخیرەتا خۆشبەختی کردوون، لە دنیادا خۆشبەختی کردوون کە ژیانێکی پێ داون دوور لە ترس و لە خەفەت، هەروەك لەمەو پێش بەیانمان کرد. لە بەینی مردن تا قیامەتیشا دیارە ئەو هەموو نیعمەتەی بۆ ئامادە کردوون، لە هەمووی زیاتر رەزامەندی و لێخۆشبونی خۆی.

﴿غَيرِ المَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلا الضَّالِّين﴾ واتە: نەك رێگای ئەوانەی وا غەزەبیان لێ گیراوە. ئەوانەی وا رێیان بۆ رۆشن کرایەوە، بەلام نەکەوتنە سەری، نەیانویست بەندەی خوابن، جا غەزەبیان لێ گیرا. غەزەبی خواش ئەوەیە کە لە دنیادا ژیان تەنگ و تاڵ بێ، ئەگەر چی ئیمکانات ببێ، ئەگەر چی نیعمەتی زۆر هەبن، بەلام دڵ پڕ بێ لە ترس و لە خەفەت، لە مردنیشەوە عەزاب و ئاگر دەست پێ بکا، لە قیامەتیشدا جەهەننەم بەو هەموو عەزابەوە، لە هەمووی زەحمەت تر توورەیی و غەزەبی خوا ﴿غَيرِ المَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ﴾ رێگە راستەکە غەیری رێگای ئەوانەیە غەزەبیان لێ گیرا. ﴿وَلا الضَّالِّين﴾ غەیری

رێگای ئەوانەش کە گومڕا بوون، سەریان لێ شێوا، دوای ئەوەی بەرنامەی خوایان بۆ هات، حەقیان بۆ ڕۆشن بووەوە، لەبەر بێ موبالاتییان، لەبەرئەوەی ژیانی دنیایان ویست، لایانداو غافڵ بوون و هیدایەتەکەیان لەبیر چوەوەو سەریان لێ شێوا. دیارە ئەوانەیش هەربەرەو بەدبەختی ئەڕۆن.

جا کاتێ دوعاکەیان بەو جۆرە کرد، سورەی فاتیحە یان تەواو کرد، پاشان پێکەوە ئەڵێن: (آمین) کە ئەم وشەیە لە قورئاندا نیە. ماناشی ئەوەیە: خوایە، ئەو پاڕانەوەیەمان لێ وەرگرە.

ئەمە گەورەترین دوعایە کە ئینسان ئەیکا. واجبە لەسەری لە شەو و ڕۆژێکدا لای کەم حەڤدە جار ئەگەر لە سەفەرا نەبێت، ئەگەریش لە سەفەرا بێت کەمتر لەوە (لەسەفەرا لەجیاتی چوار رکات دوو رکات ئەخوێنرێت) –واتە بە قەدەر رکاتی نوێژە فەرزەکان– ئەبێ ئەم دوعایە بکا.

دوای ئەوە سورەیەکی تر لە قورئان ئەخوێنێ، ئەویش بەم فکرەوە: دوای ئەوە بڕیاری دا کە بەندەی

خوابێ‌و داوای کرد لە خوا کۆمەکی بکا بۆ ئەوەی بتوانێ عیبادەت بکا، ئەبێ روو بکاتە کتێبەکەی خوا، بزانێ لەوێ رێگای بەندەیی چۆن بەیان کراوە. بەعزێکی لێ بخوێنێتەوە، تا شارەزا بێ لە رێگای بەندەیی‌و بەو رێگایەدا بڕوات. بۆیە سوورەیەك لە قورئان ئەخوێنێتەوە، باشتر ئەوەیە لای کەم هەر موسوڵمانێ دوو سورەتی لەبەر بێ، وەك سورەتی (قُلْ هُوَ اللّهُ)و سورەتی (والعصر) کە لە هەر رەکعەتێکا یەکێکیان بخوێنێ، ئەگەر لە دوو رکعەتیشا هەر (قُلْ هُوَ اللّهُ) بخوێنێ هەر دروستە، بەڵام باشترە دوو سورەت بێ.

مانای سورەتی
(الإخلاص)

لەبەر ئەوەی زۆر کەس ئەو سورەتە ئەخوێننەوە، باش ئەوەیە ئەویش ماناکەین. ئەفەرموێ:

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ واتە: بلێ: حەقیقەتێك هەیە کە (الله) یەکتایە، هەر ئەوەو، لە خاوەنێتیدا کەسی تر نیە، هەر ئەوە فەرمان ڕەوایەو هەر ئەوە فەریاد ڕەسەو، غەیری ئەو هیچ کەس ئەو دەسەڵاتەی نیە.

﴿اللَّهُ الصَّمَدُ﴾ واتە: (الله) پڕ کەماڵە، هیچ ناتەواوی تیا نیە، بێ نیازە، فەرمانڕەواکانی تر پوچن، فەریادڕەسەکانی تر لە حەقیقەتدا فەریادڕەس نین. خوا لە هەموو صیفەتەکانیدا کەماڵی هەیە، هیچ جۆرە ناتەواوی و کەمیی تێدا نیە.

﴿لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ﴾ واتە: نە منداڵی لێ بووە، نە خۆی رۆڵەی کەسێکەو لە کەسی تر بووە. نەك وەك فەرمانڕەوا ناڕەواکان، نەك وەك ئەو نافەریادڕەسانەی

که به گومانی خەڵکی فەریادڕەسن، هەموویان هەم منالّیان ئەبێت، هەم خۆیشیان منالّی کەسی ترن و لەکەسی تر بوون، کەواتە نیازمەندن، چونکە لەوەو پێش نەبوون و لە دواییشدا لە بەین ئەچن و نامێنن، مەگەر ڕۆڵەکانیان ڕێگایان درێژە پێ بدەن.

﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أَحَدْ﴾ واتە: هیچ کەسێك هاوتای ئەو نەبوو، هیچ فەرمانڕەوایەك و هیچ فەریادرەسێك نیە کە هاوشان‌و هاوتای ئەوبێت.

هەندێ لە حیکمەتی

جوڵەو زیکرەکانی ناو نوێژ



دوای ئەوەی کە نوێژخوێن سورەتێك یا چەند ئایەتێك لە قورئانی خوێندو، بەو جۆرە لە خزمەتی خوادا وەستا و، ئەو بەشە لە بەندەیی جێبەجێ کرد، بیر لەوە ئەکاتەوە کە ئەم ڕادەیە بەس نیە، خوا لەوەش گەورەترەو زیاتر لەوە ئەبێ بەندەیی بۆ

بکریَ، بۆیە ئەڵێ: (الله أکبر) خوا لەوە گەورەترە، بۆیە زیاتر بەندەیی ئەکات، ئەچێتە (ڕکوع)، دەس ئەنێتە سەر ئەژنۆ، سەری بەڕێزهێنانەوە دائەنەوێنێ بۆ خوا. جا ئەبێ بیری بێ لە کاتێکا بە پێوەیە ئەوە لە خزمەتی خوادا ڕاوەستاوە، ئێستایش ئەبێ ئەوەی لە بیر بێ کە بۆ ڕێزلێنانی ئەو خەریکە سەری دائەنەوێنێ، جا لە وێشدا ئەڵێ:

(سبحان ربي العظيم) واتە: خاوەنەکەم دوورە و، پاکە لەوەی هەر جۆرە ناتەواوییەکی ببێ. دیارە بۆ کەسانێك کە خوێندەوارن شتی تریش هەن ئەتوانن بیانخوێنن و، شتی زیاتر بڵێن و، لە ڕکوعا خێری زیاتریان دەس ئەکەوێ. دوای ئەوە ئەم کارەشی کردو سەری دانەواند بۆ خوا، کاتی ئەوەیە تۆزێ ئیسراحەت بکا، دوای ئەوە بڕوا زیاتر ئیحترامی خوا بگرێ، بۆیە هەڵئەسێتەوەو ئەڵێ: (سمع الله لمن حمده) واتە: خوا قوبوڵی بکا، خوا گوێ ڕاگرێ بۆ ئەوانەی حەمدی ئەکەن، ئەوانەی قەدردانی لێ ئەکەن و ستایشی ئەکەن. (ربنا ولك الحمد) واتە: ئەی

خاوەنەکەمان، حەمدو قەدردانیش تەنها بۆ تۆیە – هەروەك بەیانمان کرد– چونکە تۆ دووری لە هەر عەیبو ناتەواوییەك. جا ئەگەر ئەو کەسە خوێندەوار بێ لێرەشدا شتی تریش هەیە کە بیڵێ.

دوای ئەوە کاتی ئەوەیە بیری ئەوە بکاتەوە ئەمەش بەس نیە. خوا گەورەترە لەوەش، ئەمیش ئەتوانێ لەوە زیاتر تەعزیمی بکاو بەندەیی بۆ بکا، بۆیە ئەڵێ: (الله أكبر) خوا گەورەترە لەمە، جا خۆی ئەخاتە زەوی، دەمو چاوی ئەنێتە سەر خاك، هەروەك چۆن ئەوانەی کە بەندەی غەیری خوان، خۆیان ئەخەن بەسەر پێی خاوەن و ئاغاکانیانداو پێیان و خاکی بەر پێیان ماچ ئەکەن، نوێژ خوێنیش ئاوا حاڵەتێکی ئەوێ کە خۆی بخاتە سەر زەوی و، دەمو چاوی –کە بە قیمەتترین ئەعزای بەدەنیەتی– بنێتە سەر خاك، تا خوا بەزەیی بێتەوە پێیدا، ڕەحمی پێ بکاو ئەوەی وا ئەنجامی داوە لێی قبوڵ بکا. دوای ئەوە بیری ئەوە ئەکاتەوە ئەگەر ناتوانێ زیاتر بەندەیی بکا، خۆ ئەوە ئەتوانێ کە لە سەر ئەم بەندەییەی کە پێیگەیشتوە

پایەدار بێو بمێنێتەوەو درێژەی پێ بدا. بۆیە ئەڵێ: (الله أكبر) خوا گەورەترە لەوەی کە ئینسان هەر جارێك ئائەوە بکا و لەسەری نەڕوا.. بۆیە جارێکی تر سەر ئەنێتەوە سەر زەوی، هەروەك جاری پێشوو، ئەم جارە کە لەوەش بووەوە دووبارە ئەڵێ: خوا لەوە گەورەترە، تەنانەت لەوەش گەورەترە کە ئینسان پایەداری بێو هەرچی لە هێزو توانایدایە بیکا، هەر خواش لەوە گەورەترە، وا نەزانێ حەقی بەندەیی بۆ خوا ئەدا کردووە. بۆیە هەڵئەسێتەوە و رەکعەتێکی تریش هەر بەو جۆرە ئەنجام دەدا.. دوای ئەوە رەکعەتی دووەمی ئەنجام دا، دائەنیشێ لە حزوری خوادا، جا سوپاس ئەکا لە خوا، هەروەها لە چەند کەسێکی تر کە بوون بەهۆی ئەوەی بگاتە حزوری خوا، ئا ئەم دوعاو سکالآیە بکا، سوپاس ئەکاو پاشان دوایەمین قسەو ڕازو نیازی خۆی ئەکا و، ئەچێتەوە بۆ لای خەڵکیو نوێژەکەی تەواو ئەکا. (دیارە ئەمە بۆ نوێژی دوو رکاتییە، ئەگەر سێ ڕکاتی،

یا چواریی بوو، ئەوە هەڵدەستێتەوەو، بە هەمان جۆر بیر لە جوڵەو کارەکان ئەکاتەوە).

کورتەیەك لە مانای

(التحيات)

(التحيـات لله) واتـە: هـەموو ڕێزلێنانـەکان، هـەموو ئیحترام گرتنەکان، بۆ خوان.

(والصلوات) واتە: هـەموو نوێـژو سـکاڵاو دوعاکـان، ئەوانیش هەر بۆ خوان، ئەبێ هەر بۆ خوا بکرێن.

(والطيبـــات) واتـــە: هــــەموو کـــردەوە پــــاكو خالیصەکان بۆ خوان، هەر ئەبێ بۆ ئەو ئەنجام بدرێن.

جــا ئــەوەی کــە ئــەوترێ: (التحيــات لله) هــەموو ڕێزلێنــانو ئیحترامــەکان، هــەموو (تەعزیمــەکان) بــۆ خوان، ئەوانەن کە لـە پێشـا ئـەنجام دراون، وەك: (بـە پێوە و بە حاڵەتی بەندەیی وەسـتان)، (ڕکـوع بـردن)، (سـجود بـردن)، (وتنـی ئـەو کەلیمانـەی کـە وتـراون). هــەروەها هــەر جـۆرە قەدردانییـەکی تـر کـە ئینسـان ئـەتوانێ بیکـا، جـا ڕوونـی ئەکاتـەوە هـەموو ئەوانـە

بۆخوان، کەسی تر نییە ئینسان ئەو تەعزیمانەی بۆ بکا جگە لە خوای گەورە. بە جۆرێکی تریش ئەکرێ ئەو تەحیاتە بخوێنرێتەوە: (التحيات المباركات، والصلوات الطيبات لله)، کە زۆر لەگەڵ ئەوی تر فەرقی نییە، هەر کامیان بێ دروستە. بەم جۆرە قەدردانی لە خوای (متعال) ئەکا، کە تەوفیقی داوە بۆ ئەوەی بگاتە ئەم پلەیە. پاشان بیر لەوە ئەکاتەوە ئەگەر پێغەمبەری خوا (محەمەدی کوڕی عبدالله) (عليه الصلاة والبركات) نەبوایە -کە بەرنامەی هیدایەتی لە لایەن خواوە وەرگرتو هێنای- خۆ ئەم ڕێی نە ئەکەوت لەم نیعمەتە گەورەیە. بۆیە سوپاسی زۆری ئەویش ئەکاو، دوعای خێری بۆ ئەکا. جا لە دڵی خۆیدا حازری ئەکا بۆ ئەوەی بە کوڵ دوعاکەی بۆ بکا، وەك چۆن کەسێك باسی پیاوێکی ساڵح ئەکا، جا لەناکاو ئەڵێ: ئەی خوا دەرەجەت بەرز کاتەوە، ئەی خوا ڕەحمت پێ بکا، ئەی خوا بتبەخشێت .. لێرەدا یادی پێغەمبەری خوا ئەکاتەوە، بۆیە وەك لە بەرامبەریەوە بێ پێی ئەڵێ : (السلام عليك أيها النبِي

ورحمة الله وبركاته) واته: ئەی پێغەمبەری خوا، خوا سەلامەتت کا، خوا ڕزگارت کا لە هەر دەردو ئافاتێك کە دێتە ڕێی ئینسان، لە بەرزەخا، لە بەینی مردن تا قیامەتا، هەروەها لە ڕۆژی قیامەتدا، ئەی خوا بتپارێزێ لە هەر ئافاتێك، خوا بەزەیی بێتەوە پیاتا و، ئەوەی خێرە بۆتی بکا، یاخوا خوا بەرەکەت و خێرە بەردەوامەکانی خۆی برژێنێ بەسەرتا. دوای ئەوە بیر لەوە ئەکاتەوە کە بەندە ساڵحەکانی خوایش، چ ئەوانەی لەمەو پێش بوون و ڕێیان بۆ ڕۆشن کردۆتەوە، چ ئەوانەی ئێستا هەن‌و هاوکاری لەگەڵ ئەکەن بۆ بەندەیی، ئەوانیش حەقیان بەسەریەوە هەیە، ئەبێ دوعای خێر بۆ ئەوانیش بکا لەگەڵ خۆی، بۆیە خۆی‌و ئەوانی تریش کە خەریکن نوێژ ئەکەن ئەڵێن: **(السلام علینا وعلی عباد الله الصالحین)** واتە: خوا ئێمەیش‌و بەندە ساڵحەکانیش سالم بکاو بمانپارێزێ لە هەر شتێ کە ئافاتەو زەرەرو زیانە لە دونیاو لە قیامەتیشدا. کاتێ ئەڵێ: **(السلام علینا)** خوا ئێمە سالم و ڕزگار کا، خۆی‌و ئەوانەی ئێستا لەسەر زەویدا هەن ئەگرێتەوە،

چ ئەوانـــەی لەبـــەر چـــاون، چ مـــەخلوقی تـــری وەك مەلائیكەو غەیری ئەوانیش. كـاتێ ئـەڵێ: (وعلـى عبـاد الله الصـالحين) كەسـانی تـر كـە لەمـەو پـێش بـوون و ڕێیان ڕۆشن كردۆتەوە ئەگرێتەوە. ئەوە سوپاس كردن لەو كەسانەی حەقیان بەسەریەوە هەیە.جا دوای ئـەوە باسی ئەو نیعمەتە گەورەیەو ئەو پلەو پایە بەرزە ئەكا كە پێـی گەیشـتوە و ئـەڵێ: (أشـهد أن لا إلـه إلا الله): مانای ئەوەیە دوای ئـەوە خـۆم بـۆم ڕۆشـن بۆتـەوەو، هـیچ گومـانو دوو دڵـیم نـەماوە، ئێسـتا بـۆ خـەڵكیش ڕوون ئەكەمەوە كە بـزانن: (لا إلـه إلا الله) بـزانن هـیچ فـەرمانڕەواو فـەریاد ڕەسـێك نیـە بێجگـە لـە (الله). (وأشـهد أن محمـدا رسـول الله): هـەروەها شـایەتی ئـەدەمو ئەویشـم لێ ڕۆشـن بۆتـەوەو، ئیقـراری پـێ ئەكـەم، كـە (محمـد) فرسـتادە و نێـرراوی خوایـە.جا باشـتر ئەوەیـە كـە بڵـێین: (وأشـهد أنَّ محمـدا عبـده ورسوله) واتە: شایەتی ئەدەم كە –محەمـەد– بەنـدەو فرستادەی خوایە .. بەنـدەی خوایـە، دیـارە لەوپـەڕی پلەی بەندەییدا بووە، لە هەمووماں زیاتر بەنـدەیی بـۆ

خوا کردووە، هەروەها ڕەسول و فرستادەی خوایە، ئەو ناردویەتی بۆ ئەوەی ڕێگای بەندەیی بۆ ئێمە ڕۆشن کاتەوە. تا ئێرە سوپاسگوزاریی کردووە لەوانەی حەقیان بەسەریەوە هەیە، باسی ئەوەی کردووە کە گەیشتۆتە چ پلەیەکی بەرز.ئێستا کاتی ئەوەیە دوا قسەی خۆی بکاو، دوای ئەوە بڕاوەتەوە بۆ لای خەڵك، جا ئاوا دەست پێ دەکات: **(اللهمَّ صَلْ علی محمد وعلی آل محمد، کما صَلَّیْتَ علی إبراهیمَ وعلی آلِ إبراهیم)** یا **(اللهم صلِّ علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت علی آل إبراهیم وعلی آل إبراهیم إنك حمید مجید)**. واتە: خوایە ڕەحمەت، هاوڕێ لەگەڵ ئیحتیرامو ڕێزلێنان بڕژێنە بەسەر محمددا، هەروەها بەسەر لایەنگرانو پەیڕەوانی محمددا، ئەوانەی هەر وەك ئەوان ڕێیان ڕۆشن کردۆتەوەو بەرنامەی بەندەییان گەیاندۆتە خەڵك، مەردومیان هێناوەتە سەر ڕێگای بەندەیی خوا، هەروەك ڕەحمەتو ڕێزلێنانت ڕژاند بەسەر ئیبراهیم و پەیڕەوو دۆستانی ئیبراهیم دا، بە ڕاستی تۆ (حمید)ی، شایستەی ئەوەی قەدردانیت

لێ بکرێ، هەروەها (مجید)ی، خێرو بەرەکەتت زۆر زۆرەو گەورەی.(وبارِكْ علی محمد وعلی آل محمد كما بارَكْتَ علی إبرهیمَ وعلی آل ابراهیمَ إنك حمید مجید).

واتە: بەرەکەت برژێنە بەسەر محمدو لایەنگرانی محمددا، هەروەك بەرەکەتت ڕژاند بەسەر ئیبراهیمو لایەنگرانی ئیبراهیم دا، چونکە بەڕاستی تۆ شایستەی ئەوەی قەدردانیت لێ بکرێ، تۆ خێرو بەرەکەتو گەورەیی زۆرت هەیە.. جا کە ئەمەی وت، هەم دوعای خێری کردووە بۆ پێغەمبەری خوا، هەم بۆ ئەوانەی هاوڕێی ئەو بوون تا قیامەت، ئەوانەی ڕێگایان بۆ خەڵك ڕۆشن کردۆتەوە.. دوای ئەوە ئەگەر زانی دوعای تریش بکا، ئەوە خۆ زۆر باشە، دوعا بکا بۆ خۆیو هەموو موسوڵمانانی تر، ئەگەر هەر نەیتوانی لەبەر ئەوەی کە نەخوێندەوارە، یەکێك لەو دوعایانە بکا کە لە حەدیسەکاندا بەیان کراون، ئەتوانێ کەلیمەیەك یا دوو کەلیمە لای کەمەکەی لەبەر بکاو، چەندجارێك بیانڵێتەوە، وەك ئەوەی بڵێت: (اللهمَّ اغْفِرْ لَنا وارْحَمْنا) واتە: خوایە لە گوناهەکانمان چاوپۆشی بکەو

ڕەحممان پێ بکە.دوای ئەوە کە ئاخرین قسە و ڕازو نیازی خۆی کرد، ئیتر ئەرکی خۆی تەواو بووەو، کاتی ئەوەیە بگەڕێتەوە بۆ ناو خەڵك.. بۆیە دوای ئەوە ئەبێ لا بکاتەوە بەملاو بەولادا، جا لە کاتێکدا لا دەکاتەوەو لە حزوری خوادا ئەگەڕێتەوە –وەك ئەوەی کە لە سەفەرێك ئەگەڕێتەوە– ئەبینێ خەڵکی لەملاو لەولاوە هەن، ئەگەریش کەس نەبوو خۆ مەلائیکە هەن، خۆ موسوڵمانی تر لە جیهانی تر هەن.. سەلامیان لێ ئەکاو، ئەحواڵیان ئەپرسێ و، ئەڵێ: (السلام عليكم ورحمة الله .. السلام عليكم ورحمة الله) واتە: خوا سەلامەتتان کات، خوا بتان پارێزێ لە هەرچی ئافاتو دەردو بەڵایە .. خوا ڕەحمتان پێ بکاو ئەوەی خێرە بۆتانی بکات، (لەسەفەر هاتۆتەوەو ئەبێ سەلامیان لێ بکا).. دیارە عادەتەن کەسێك کە ئەڕوا بۆ سەفەر بۆ لای گەورەیەك، کاتێ هاتەوە خەڵکی چاوەڕوانی ئەوەن شتێکیان بۆ بهێنێ، ئەمیش ئەمەی بۆ هێناونەتەوە، (دوعای خێرو سەلامەتیو ڕەحمەتی خوایی).

حیکمەتی چەندبارەبوونەوەی نوێژەکان لە شەوو ڕۆژدا



بەو جۆرە دوعاو سکاڵاو پاڕانەوە بە باشترین شێوە ئەنجام ئەداو، ئامادەیی پەیدا ئەکا بۆ ئەوەی دەست بکا بە جێبەجێکردنی ئەرکو بەندەیی لە دوای نوێژی بەیانی تا ئەگاتە نیوەڕۆ، بەڵام لەو بەینەدا لەبەر ئەوەی ڕەنگە غەفڵەت هاتبێ بەسەریا، یا گرفتو دەردیسەری بۆ پەیدا بووبێ –لەبەر ئەوەی هەمیشە ئینسان نیازی هەیە بەوەی خوا کۆمەکی بکا – تاڕادەیەکیش ناتەواوی و لاوازی ڕووی تێکردووە، لەبەر ئەوە واجبە لە نیوەڕۆیشا نوێژێکی تر بکاو دوعاو سکاڵایەکی تر بکا – ئەمجارە زیاتر لە ڕەکعەتەکانی بەیانی ئەکا، چوار ڕەکعەت ئەکا، لە ڕەکعەتی دووەمدا کاتێك کە تەحیاتەکەی گەیاندە ئەو جێگایەی هەموو ئەزانن، هەڵەسێتەوەو ئەڵێ: (الله أكبر) خوا گەورەترە لەوەی کە ئەمە بەس بێ بۆی، هەروا بڕۆمو بەجێی بهێڵم، بۆیە دوو ڕەکعەتی تر ئەکا،

پاشـــان تــەواوی ئــەکا، لا ئەکاتـــەوەو ســەلام ئــەکا لەملاولای خۆی. هەروەها دوای ئـەوە ماوەیـەکی تـری پێ چوو نیازی ئەبێ بەوە نوێژێکی تر بکـا، لـە بەشـی دوایی ڕۆژدا، بۆ ئـەوەی کـارو چـالاکی ئـەو ڕۆژەی بـە دوعاو سکاڵا دوایی پــێ بێنــێ، هــەروەها لــە ســەرەتای شەویشــدا نوێــژی مــەغریب ئــەکا، پاشــان لــە کــاتی خەوتنیشا نوێـژی عیشـا... بـەو جـۆرە کـە ژیـانی بـە نوێژو دوعاو سکاڵا دەستی پێ کرد، هەرواش بـەدوعاو سکاڵاو نوێژ دوایی پێ بێنێ.

حیکمەتی
نوێژی ویتـر
لەشەودا

جـا دوای ئـەم پێـنج نوێـژە کـە فـەرزن‌و، بـەبێ ئـا ئەمانە ئینسان ناتوانێ بەنـدەی خوابـێ، پـاش نوێـژی خەوتنان نوێژێکی تـریش هەیـە کـە ئـەکرێ ڕەکعـەتێك بێ، ئەکرێ سێ ڕەکعەت بـێ، ئـەکرێ پێـنج ڕەکعـەت بێ، تا یانزە بێ بـە شـێوەی تـاك، واتـە: سـێ، پێـنج،

حەوت، نۆ، یانزە.. ئەگەر ئەو نوێژەش بكات ئەوە زۆر باشترە، پێی ئەوترێ نوێژی (وتر) واتە (تاك) چونكە ڕەكعەتەكانی تاكن، یا یەكە، یا سێیە، یا زیاترە لەوە، جا ئەكرێ پێش لە خەوتن بیكا، ئەكرێ لە نیوە شەودا خەبەری بێتەوەو بیكا، ئەكرێ لە ئاخری شەویشەوە یا لە پارشێوا بیكا، چونكە نوێژێكی گەورەیەو، باش ئەوەیە ئەگەر ئینسان نوێژە سوننەتەكانی تر نەكا، بە لایەنی كەمەوە ئەم نوێژە بكا.. بەم جۆرە ڕۆشن بووەوە كە نوێژ سكاڵاو دوعایە، گەورەترینو كامڵترین شێوەیە بۆ سكاڵاو دوعاو پاڕانەوە لە خزمەتو حزوری خوای گەورەدا.

ئاكام و بەرهەمی نوێژی ڕاستەقینە:

جا ئەگەر ئینسان ئەو پێنج نوێژە فەرزەی بە ئاگایی و دەركو فەهمەوە كرد، ئەوە خوای (مُتعال) قەولی پێ داوە كە هیدایەتی بداو تەوفیقی بدا كە بە ڕێگای بەندەییدا بڕوا، ئەگەر ئەو نوێژانەی ئاوا كرد، ئیتر هەمیشە دڵی لای خوایە و لە خوا غافڵ نابێ، ئەگەریش جارجار غەفڵەتێك بێت بەسەریا زۆر كەم

ئـەبێتو زوو ئەکەوێتـەوە بـیری خـواو، خـۆی نـەجات ئەداو ئەگەڕێتەوە بۆلای خوا. کاتی وایـش هەیـە زیـاتر لـەم نوێژانـە ئینسـان لـە هەنـدێ کاتـا مـەجبور ئـەبێ دوعایـەك بکـا ئـەوەش هـەر دروسـتە.. کـاتی وا هەیـە ئینسان تووشی بەڵایەك ئەبێ، تووشی خەتەرێك ئەبێ، هەرچـەند کـاتی نوێـژیش نیـە، دیـارە ئەگـەر بـڕوا لەوکاتـەدا بـۆی بکـرێ دوو ڕەکعـەت نوێـژ بکـاو، لـەو نوێژەدا بپاڕێتەوە، ئەوە زۆر باشترە.. پێغەمبەر (علیه الصـلوات والبرکـات) هـەر کـاتێ تووشـی گرفـتو دەردەسـەرییەك ببوایـە لـە نوێـژدا دوعـاو پاڕانـەوەی ئەکرد لە لای خوا، ئەگەریش بۆی ڕێك نەکەوتایـە نوێـژ بکا، دەستی ئەکرد بـە دوعـا کـردنو پاڕانـەوە لـە لای خوا، بەڵام ئەبێ بزانین کە نوێژ گەورەترین دوعایە کـە سوودی زۆری لێ ئەکەین.

ئاگادارییەک لە بنەماڵەی مامۆستای شەهید ناصری سوبحانییەوە

ئاگاداری سەرجەم دۆستان و خوێنەرانی بەرهەمەکانی مامۆستای شەهید دەکەین کە مۆڵەتی رەسمی بڵاوکردنەوەی ئاسەواری مامۆستا تەنیا بە دەزگای «بەرهەم» دراوە و بۆ هیچ کەس و دەزگایەکی‌تر نییە بە بێ هەماهەنگی و ئیجازەی ئەو دەزگایە هیچ ئاسەوارێکی مامۆستای شەهید بڵاو بکاتەوە، هەر بەم هۆیە، لەگەڵ سوپاسمان بۆ خەمخۆری هەندێ لە دۆستان کە لە رووی خۆشەویستی و خزمەتەوە گرنگی بە بەرهەمەکانی شەهید دەدەن، داواکارین سەرجەم چالاکیەکانی ئەو بوارە لە رێی دەزگای بەرهەمەوە بێت، یا بە هەماهەنگی لەگەڵ ئەودا و لە رێی ئیزنی خەتی ئەو دەزگایە.

بنەماڵەی مامۆستای شەهید

٢٠١١/٧/١٧

کۆپی دەقی ئاگادارییەکە، کە لەلایەن بنەماڵەوە نێردراوە بۆ دەزگای بەرهەم



نوێژ

حەقیقەت و حیکمەتەکانی

مامۆستا ناصری سوبحانی

بەرهەمەکانی مامۆستا ناصری سوبحانی
کە دەزگای بەرهەم بڵاوی کردوونەتەوە:

بەزمانی کوردی:

١. بەندایەتی
٢. نوێژ (حەقیقەت و حیکمەتەکانی)
٣. پرسە و سەرەخۆشی
٤. خەلقی ئادەم
٥. پێغەمبەری نەخوێندەوار

بەزمانی عەرەبی:

١. الإمامة والولاية
٢. زبدة كتاب الإعتصام
٣. رسالة في علوم الحديث
٤. تلخيص التهذيب
٥. الإبتداء في الدين
٦. أحكام شرعيّة و جملة فتاوى
٧. أسس التصورات والقيم

دەزگای بەرهەم

بۆ بڵاوکردنەوەی بەرهەمەکانی سوبحانی

dazgaibarham@hotmail.com
www.facebook.com/DazgaiBarham



نرخی (١٠٠٠) دینارە